

Gjuro Szabo 1875. —1943.

ZNANSTVENO
-STRUČNI
SKUP

HRVATSKI
POVJESNIČARI
UMJETNOSTI

ZAGREB
15. i 16. LISTOPADA 2015.
MUZEJ GRADA
ZAGREBA

DRUŠTVO
POVJESNICA
UMJETNOSTI
HRVATSKE

ZNANSTVENO
-STRUČNI
SKUP

HRVATSKI
POVJESNIČARI
UMJETNOSTI

Gjuro Szabo 1875. —1943.

PROGRAM I
KNJIGA SAŽETAKA

ZAGREB
15. – 16. LISTOPADA 2015.
MUZEJ GRADA ZAGREBA

DRUŠTVO
POVJESNIČARA
UMJETNOSTI
HRVATSKE

DPUH

HRVATSKI POVJESNIČARI UMJETNOSTI

GJURO SZABO
1875. – 1943.

Nastavljajući programski serijal znanstveno-stručnih skupova pod nazivom *Hrvatski povjesničari umjetnosti*, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske organizira 2015. godine treći skup, posvećen Gjuri Szabi (Novska, 1875. – Zagreb, 1943.) u povodu 140. godišnjice njegova rođenja.

Premda formalnim školovanjem nije bio povjesničar umjetnosti (studirao je germanistiku u Zagrebu i Beču), Szabo je u formativnim godinama struke u prvoj polovini 20. stoljeća pionirski djelovao na području zaštite spomenika i udario temelje muzejske struke te znanstvenom istraživanju kulturne baštine. Upućen u teorijska i praktična znanja modernog načina konzerviranja spomenika zahvaljujući praćenju recentne literature i putovanjima u Beč, Nürnberg i Prag, 1911. godine imenovan je tajnikom novoosnovanoga Zemaljskog povjerenstva za očuvanje historijskih i umjetničkih spomenika u Hrvatskoj i Slavoniji. Njegovi izvještaji o radu Povjerenstva, prve umjetničke topografije i inventarizacija spomenika do danas su nezaobilazno vrelo za istraživanje sjevernohrvatske kulturne baštine. Jednakim elanom i marom prihvatio se vođenja dvaju najznačajnijih zagrebačkih muzeja od nacionalne važnosti, te je od 1920. do 1925. bio ravnatelj Muzeja za umjetnosti i obrt, a od 1928. do umirovljenja ravnatelj Muzeja grada Zagreba. Uz organiziranje stručne službe, modernizaciju i preuređenje obaju muzeja, usredotočio se na istraživanje zagrebačkih spomenika o čemu objavljuje niz važnih članaka i knjiga (*Stari Zagreb*, 1941.). Szabo je postao uzorom mlađem naraštaju povjesničara umjetnosti i konzervatora stasalih u doba Drugoga svjetskog rata poput Anđele Horvat, Ane Bogdanović (Deanović) i Tihomila Stahuljaka.

Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske objavilo je dosad jedini monografski prikaz Szabina života i rada u knjizi Tihomila Stahuljaka, *Gjuro Szabo. Djelo jednog života*, 1995. Dvadeset godina nakon njezina izdanja ponovno otvaramo ovu veliku temu i pozivamo kolege konzervatore, muzealce i znanstvene istraživače koji će u svjetlu novih istraživanja svojim prilogima pridonijeti poznavanju djela i djelovanja ovoga „najživahnijeg branitelja spomenika“ (Tihomil Stahuljak).

PROGRAM
ČETVRTAK
15. LISTOPADA 2015.

10:00	Otvaranje skupa
Pozdravni i uvodni govori	10:30	Dragan Damjanović
Između Ivana Kukuljevića
Sakcinskoga i Gjüre Szabe
— zaštita spomenika u
kontinentalnoj Hrvatskoj
od početka 1860-ih do 1910.
godine
	Zvonko Maković,
predsjednik Društva
povjesničara umjetnosti
Hrvatske		
	Vinko Ivić,
ravnatelj Muzeja grada
Zagreba	10:45	Krešimir Galović
Gjuro Szabo — veliki
polemičar hrvatske moderne
		11:00	Miroslav Gašparović
Gjuro Szabo kao ravnatelj
Muzeja za umjetnost i obrt
(1919. - 1926.)
		11:15	Andrej Žmegač
Szabo — dva neriješena
pitanja
		11:30	Željka Kolveshi
Gjuro Szabo i Muzej grada
Zagreba iz perspektive
suvremene muzeologije
		11:45	Stanka

- 12:00 **Marko Špikić**
Razdoblje borbe
i izgradnja dogme
— Szabo i konzervatorski
principi srednje Europe do
1918.
- 12:15 **Franko Ćorić**
Gjuro Szabo
— hrvatski zagovornik
kreativnog konzerviranja
- 12:30 **Maja Šojat-Bikić**
Gjuro Szabo, ravnatelj Muzeja
grada Zagreba (1927. – 1943.)
— složen i sadržajan
profesionalni život zaslužnog
muzealca
- 12:45 **Dubravka Osrečki Jakelić**
Uloga i značenje Gjuro Szabe
u stvaranju i oblikovanju
fotografskih fundusa muzeja u
Hrvatskoj
- 13:00 Objed za izlagače
- 14:30 **Dubravka Botica**
Gjuro Szabo i barokni
spomenici Hrvatskog
zagorja
- 14:45 **Ivana Peškan**
Tragom pisane ostavštine
Gjuro Szabe kao polazišta
za istraživanje sakralne
arhitekture 15. stoljeća
u varaždinskom kraju
— Varaždin, Remetinec,
Lepoglava
- 15:00 **Ana Kaniški**
Spomenici kotara
varaždinskog — o značenju
neobjavljenog rukopisa
Gjuro Szabe i pripadnoga
fotografskog arhiva
- 15:15 **Vesna Pascuttini-Juraga**
Putovima Gjuro Szabe
— osvrt na kulturnu baštinu
Vinice u srednjem vijeku
- 15:30 **Silvija Pisk**
Gjuro Szabo i Moslavina
- 15:45 **Goran Đurđević**
Robert Kresina
Gjuro Szabo i sredovječne
starine Požeštine
- 16:00 Rasprava

PROGRAM PETAK 16. LISTOPADA 2015.

<p>10:15 Danijel Vojak
Filip Tomić
Doprinos Gjure Szabe
u obnovi Starog grada u
Samoboru</p>	<p>11:30 Josip Celić
Pag 1933.
— kritički osvrt na rukopis
Gjure Szabe</p>
<p>10:30 Lidija Ivančević Španiček
Konzervator Zemaljskog
povjerenstva za čuvanje
umjetnih i historičkih
spomenika u kraljevinama
Hrvatskoj i Slavoniji Julije
Kempf i ostavština Gjure
Szabe u Gradskom muzeju
Požega</p>	<p>11:45 Joško Zaninović
Antonia Tomić
Nečven i Burnum na
relaciji teorijskih stajališta i
provođenih postupaka zaštite
kulturnih dobara od vremena
Gjure Szabe do danas</p>
<p>10:45 Iva Raič Stojanović
Konzervatorska načela Gjure
Szabe na primjeru senjske
katedrale</p>	<p>12:00 Maja Žvorc
<i>Ars aut historia</i>
— Szabin pogled na
nadgrobnike kontinentalne
Hrvatske</p>
<p>11:00 Ivana Nina Unković
Suradnja Gjure Szabe i
Ljube Karamana u očuvanju
spomenika kvarnerskih otoka
(Krk, Rab i Pag)</p>	<p>12:15 Martina Juranović Tonejc
Gjuro Szabo i zaštita pokretnih
umjetničkih predmeta u službi
zaštite spomenika</p>
11:15 Stanka	<p>12:30 Danka Radić
Konzervatorska praksa
trogirskog konzervatora
i čuvara baštine Roka
Slade-Šilovića</p>
	12:45 Zaključna rasprava

Dubravka Botica

Odsjek za povijest
umjetnosti
Filozofskog
fakulteta
Sveučilišta u
Zagrebu

Gjuro Szabo i barokni spomenici Hrvatskog zagorja

U povijesti istraživanja barokne umjetnosti, posebno arhitekture sjeverozapadne Hrvatske, nezaobilazni su radovi Gjüre Szabe, posebno njegov *Izveštaj o radu Zemaljskog povjerenstva za očuvanje umjetničkih i historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji – Spomenici kotara Klanjec i Pregrada* iz 1911. te sintetički tekst *Kroz Hrvatsko zagorje* iz 1939. godine. U izlaganju će se razmotriti Szabin pristup proučavanju spomenika toga razdoblja u navedenim tekstovima koji se tijekom terenskih istraživanja mijenjao od evidencije spomenika do analize njihove umjetničke vrijednosti i zalaganja za njihovim očuvanjem, posebno baroknih dvoraca. U njima se izražava promjena diskursa u istraživanjima barokne umjetnosti u srednjoeuropskom krugu u prvim desetljećima 20. stoljeća.

Josip Celić

Samostalni
istraživač

Pag 1933. — kritički osvrt na rukopis Gjüre Szabe

U izlaganju će se priopćiti rezultati kritički obrađenoga neobjavljenog Szabina rukopisa *Otok i mjesto Pag*. Izvornik ne daje cjelovit prikaz paške povijesti niti detaljno opisuje i vrednuje spomenike. Izlaganje će uputiti na vrijednost rukopisa, stil pisanja, ali i na pojedine nedostatke. Posebna pozornost iskazuje se Szabinoj interdisciplinarnosti i multidisciplinarnosti: od povijesti, povijesti umjetnosti, konzerviranja, arheologije, toponomastike, epigrafike, do povijesne demografije i lingvistike. Prikazat će se istraživački itinerar Szabe otokom Pagom: od Novalje, Caske, Starog Grada do novog Paga. Szabin rukopis (rasprava, prikaz, bilješke i slikovni prilozi) zanimljiv je kao pionirski, stručni pothvat, jer je dotad bilo razmjerno malo sustavnih pregleda povijesti Paga ili prikaza njegovih spomenika. Izlaganje će se uklopiti u model malih monografija koje težište imaju na temama mikrokulturne povijesti pojedinih krajeva, u ovom slučaju otoka i grada Paga.

Franco Ćorić

Odsjek za povijest
umjetnosti
Filozofskog
fakulteta
Sveučilišta u
Zagrebu

Gjuro Szabo — hrvatski zagovornik kreativnog konzerviranja

Termin kreativno konzerviranje u njemačkoj su literaturi krajem 1920-ih i 1930-ih definirali Rudolf Esterer i Paul Clemen. Taj je termin, čiji bi moto bio *sačuvaj što možeš, a novo radi u duhu svoga vremena*, u našu historiografiju konzerviranja uvela Anđela Horvat 1944. godine.

Crkva sv. Križa u Križevcima (1912.) te župna crkva Presvetog Trojstva u Krašiću (1911. – 1913.) s dodacima Stjepana Podhorskoga te intervencijama Joze Kljaka-
vića, Ljube Babića, Ivana Meštrovića i Brune Bauera u unutrašnjosti zagrebačke crkve sv. Marka (1922. – 1938.) karakteristični su primjeri takvog pristupa kojeg je podu-
pirao Gjuro Szabo.

Njegova geneza može se pratiti unutar konferencija *Dana
njege spomenika*. Već su se 1905. Georg Hager i Paul Clemen
zauzeli za modernu umjetnost u crkvama. Carl Rehorst,
Cornelius Gurlitt i Konrad von Lange su se 1909., a teh-
nički konzervator bečkoga Središnjeg povjerenstva Julius
Deininger 1911. godine, zauzeli za suvremeno umjetničko
osmišljavanje dogradnji i opreme starih građevina, od-
nosno kod proširivanja starih crkava.

**Dragan
Damjanović**

Odsjek za povijest
umjetnosti
Filozofskog
fakulteta
Sveučilišta u
Zagrebu

**Između Ivana Kukuljevića Sakcinskoga i Gjüre Szabe
– zaštita spomenika u kontinentalnoj Hrvatskoj od
početka 1860-ih do 1910. godine**

U kontinentalnoj Hrvatskoj u 19. i početkom 20. stoljeća
dva su razdoblja obilježena institucionalnom brigom za
zaštitu spomenika: 1850-e i početak 1860-ih kada je ovo
područje stajalo pod nadležštvom Središnjeg povjerenstva
za održavanje i proučavanje graditeljskih spomenika iz
Beča te razdoblje nakon 1910. godine i utemeljenja Ze-
maljskog povjerenstva za čuvanje umjetnih i historičkih
spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. Cilj je
izlaganja istražiti sustav zaštite spomenika u Hrvatskoj
od obnove ustavnosti u Habsburškoj Monarhiji 1860-ih
i sklapanja Austro-ugarske (1867.) i Hrvatsko-ugarske
(1868.) nagodbe do osnutka Zemaljskog povjerenstva.
U izlaganju će se ocrtati proces postupnog smanjivanja
aktivnosti bečkoga Središnjeg povjerenstva na hrvatskom
teritoriju 1860-ih te način na koji su vlasti Trojedne
Kraljevine nakon 1868. regulirale zaštitu spomenika u
radu Unutarnjeg odjela i Odjela za bogoštovlje i nastavu
Zemaljske vlade. Situacija u Vojnoj krajini, posebnom
upravnom području s vlastitom vladom, bit će izdvojena
jer je na tome teritoriju pod nadzorom Beča do 1881. i
sjedinenja s Hrvatskom, barem formalno i dalje brigu o
zaštiti spomenika vodilo Središnje povjerenstvo.

Goran Đurđević
Robert Kresina

Osnovna škola
Antuna Kanižlića,
Požega

Gjuro Szabo i sredovječne starine Požeštine

Gjuro Szabo jedan je od prvih autora koji je pisao o požeškim „sredovječnim starinama“ u više svojih radova i monografiji *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji* iz 1920. u kojoj je jedno poglavlje posvećeno starinama iz Požeške županije. Predmet njegova zanimanja bile su utvrde koje opisuje u tadašnjem izgledu, potom kroz prizmu političke povijesti srednjeg vijeka (posebno kroz odnos pojedinih velikaša – vlasnika utvrda) i stilskih obilježja gradnje pojedinih utvrda. Szabo se većinom oslanja na tiskanu literaturu, a manje na izvore. Usporedno s njim, pojavljuju se i radovi drugih povjesničara (Julija Kempfa, Josipa Bösendorfera, Jurja Čuka) o požeškom srednjovjekovlju, pa izlagači analiziraju osobitosti historiografije pojedinih autora, činjeničnu i interpretativnu točnost autora kao i mogućnosti koje je nudila historiografija početaka 20. stoljeća u Europi u usporedbi s hrvatskom historiografijom istog vremena.

Krešimir Galović

Uprava za zaštitu
kulturne baštine
Ministarstvo
kulture RH,
Zagreb

Gjuro Szabo — veliki polemičar hrvatske moderne

U povijesti hrvatske moderne Szabo je ostao zapamćen kao britak i temperamentan polemičar. U tisku je javno polemizirao od 1908. do početka Drugoga svjetskog rata. Rječnik kojim se služio bio je polemički i modernistički, u kontekstu današnjeg vremena, politički krajnje nekorektan. U svojim polemičkim osvrtima nije se libio kritizirati neke od društvenih autoriteta i moralnih vertikala, poput Bolléa, Kršnjavoga ili Strossmayera.

Najduža Szabina polemika bila je s Bolléom. U Szabinoj rukopisnoj ostavštini pohranjena su dva rukopisa u kojima se eksplicitno obračunava s njime. Prvi, nedatirani, nastao je nakon Bolléove smrti (1926.), a naslovljen je *Krivci katastrofe hrvatskih spomenika povijesti umjetnosti*. Drugi rukopis *Djela Hermanna Bolléa sude Hermannu Bolléu* nastao je 1932. godine. Nijedan od tih rukopisa nije publiciran zbog tadašnje cenzure i Szabina britkog jezika.

**Miroslav
Gašparović**

Muzej za
umjetnost i obrt,
Zagreb

**Gjuro Szabo — ravnatelj Muzeja za umjetnost i obrt
(1919. – 1926.)**

Dolaskom Szabe na čelo Muzeja za umjetnost i obrt netom po završetku rata 1919. godine, započinje novo, intenzivno razdoblje u kojem se pod njegovim vodstvom sustavnom tezauracijom i prezentacijom umjetnina stvara osnova za budući kulturno-povijesni i umjetnički muzej. Szabino iskustvo konzervatora i tajnika Zemaljskog povjerenstva za očuvanje spomenika u Hrvatskoj i Slavoniji bitno je utjecalo na muzeološku koncepciju MUO-a tijekom sljedećih desetljeća.

Szabo je osmislio MUO izjednačavajući u koncepciji njegova djelovanja važnost umjetnosti i obrta čime je ispunjena vrlo značajna praznina u mreži hrvatskih muzeja. Godine 1919. u prostorima Muzeja otvara se Moderna galerija, a osnivanjem Etnografskog muzeja bitno se pročišćava i osnovna koncepcija MUO-a čija se djelatnost otad usmjerava ponajprije na umjetnost i umjetnički obrt, ali isključivo s povijesno-umjetničkih pozicija.

**Lidija Ivančević
Španiček**

Gradski muzej
Požega

**Konzervator Zemaljskog povjerenstva za čuvanje
umjetnih i historičkih spomenika u kraljevinama
Hrvatskoj i Slavoniji Julije Kempf i ostavština Gjura
Szabe u Gradskom muzeju Požega**

Gradski muzej Požega čuva po opsegu neznatnu ali za upoznavanje povijesti konzervatorske struke značajnu građu. S jedne strane, to su četiri fotografije starih gradova sa žigom Szabe te zbirke crteža Ernesta Krambergera koje je Szabo darovao požeškom muzeju. S druge strane, to su dokumenti o imenovanju Julija Kempfa konzervatorom Zemaljskog povjerenstva kao i korespondencija Szabe i Kempfa. Cilj je izlaganja uputiti na vezu Szabe i Kempfa koja se temeljila na obostranoj zainteresiranosti za očuvanje hrvatske kulturne baštine.

Suradnja Kempfa i Szabe na području očuvanja baštine upozorila je na činjenicu da je Požega već u njihovo vrijeme bila značajna točka konzervatorskog posla. Posebno je to ostvareno kroz djelovanje Kempfa kao prvoga konzervatora za područje Požege i Požeške županije, o čemu svjedoči očuvana građa Gradskog muzeja Požega koja predstavlja temelj njegova osnivanja.

**Martina Juranović
Tonejc**

Uprava za zaštitu
kulturne baštine
Ministarstvo kulture
RH, Zagreb

Gjuro Szabo i zaštita pokretnih umjetničkih predmeta u službi zaštite spomenika

Ovo izlaganje prikazat će rad Gjura Szabe na zaštiti pokretnih umjetničkih predmeta, s aspekta službe zaštite, čime se bavio od početka djelovanja u Zemaljskom povjerenstvu za očuvanje umjetnih i historičkih spomenika u Hrvatskoj i Slavoniji 1911. godine. U radu na zaštiti pokretnih umjetničkih predmeta uspostavio je *modus operandi* današnje službe zaštite: evidenciju i inventarizaciju, predlagao je i sudjelovao u izradi zakonskih akata, davao je preporuke o načinima i metodama zaštite (oltara, misnog ruha, kaleža, monstranca) u publikacijama i periodici te je sudjelovao u prihvaćanju prijedloga restauratorskog rada. Primjeri iz Szabina opusa (na osnovi izvorne pisane građe pohranjene u Upravi za zaštitu kulturne baštine i drugih arhiva) bit će predmet ovog izlaganja.

Ana Kaniški

samostalni
istraživač

Spomenici kotara varaždinskog — o značenju neobjavljenog rukopisa Gjura Szabe i pripadnoga fotografskog arhiva

Kao tajnik Zemaljskog povjerenstva, Szabo je tijekom 1910-ih proputovao područjem sjeverne Hrvatske popisujući umjetničku baštinu toga kraja. Svoja je istraživanja o stanju baštine kotara Klanjca i Pregrade, Krapine, Zlatara i Ivanca objavio u *Vjesniku Hrvatskoga arheološkog društva* 1912., 1914. i 1919. godine. Pritom je stvarao fotografski arhiv. Tih je godina obišao spomenike varaždinskoga kotara. Saznanja o toj umjetničkoj baštini prikazao je u rukopisu *Spomenici kotara varaždinskog*. Iako ga nije uspio objaviti, spoznaje iz rukopisa dijelom je uključio u kasnije objavljenim radovima, poput knjige *Kroz Hrvatsko zagorje* (1939.).

Izlaganjem se želi uputiti na važnost Szabina neobjavljena rukopisa. Želi se dati uvid u način kako je priredio rukopis koji pokazuje sličnosti s već tiskanim *Pregledima spomenika*. Namjera je dati popis spomenika i usporedbu opisa spomenika iz rukopisa s opisom iz njegovih kasnijih tiskanih djela koja ukazuje na to kako je dijelove neobjavljena rukopisa prilagodio kasnijim djelima. Usporedbom današnjeg i tadašnjeg stanja spomenika cilj je upozoriti na važnost njegova fotografskog arhiva.

Željka Kolveshi

Muzej grada
Zagreba

Gjuro Szabo i Muzej grada Zagreba iz perspektive suvremene muzeologije

Nesporna je činjenica kontinuirane povezanosti Szabe i grada Zagreba na više razina njegova djelovanja u stručnom, društvenom i javnom prostoru interesa u domeni očuvanja kulturne baštine. Izlaganje će obuhvatiti aspekte iz djelokruga njegova rada kao ravnatelja Muzeja grada Zagreba od 1928. do 1943. godine, uvažavajući kontekst koji je neposredno utjecao na njegov rad.

Poistovjetivši se s Muzejom, Szabo se intenzivno bavio prikupljanjem građe, stručnim i znanstvenim istraživanjem, publiciranjem i popularizacijom zagrebačkih tema. Cilj je izlaganja prikazati i vrednovati suvremenost njegova promišljanja o svrsi i ciljevima Gradskog muzeja na tragu suvremene muzeologije. Njegovi tekstovi o Muzeju grada Zagreba, objavljivani u časopisu *Narodna starina* (1928., 1929.), potom četiri priloga u glasilu *Gradski vjesnik* (1930.) te tekst *Muzejska pitanja od juče, danas i sutra* iz časopisa *Narodna starina* (1934.) mogu se smatrati prvom i ključnom osnovom za muzeološko definiranje postavki o svrsi, načinu rada i zadaći Gradskog muzeja na očuvanju memorije grada. U sredini koja formira svijest o vlastitu identitetu i povijesnom kontinuitetu, Szabino djelovanje postaje moćan argument u procesu jačanja veze Grada i njegova muzeja, Zagrepčana sa svojim muzejom, muzeja i svih njegovih korisnika, a pod motom sveze prošlosti i sadašnjosti koje se jedna bez druge ne mogu razumjeti.

Dubravka Osrečki Jakelić

Muzej za
umjetnost i obrt,
Zagreb

Uloga i značenje Gjüre Szabe u stvaranju i oblikovanju fotografskih fundusa muzeja u Hrvatskoj

U dosadašnjim istraživanjima o djelovanju Gjüre Szabe tek su dijelom istraženi i vrednovani njegovi doprinosi stvaranju i oblikovanju fotografskih fundusa službe za zaštitu spomenika kulture i muzeja u Hrvatskoj. Szabo je bio ravnatelj Muzeja za umjetnost i obrt od 1919. do 1926. te Muzeja grada Zagreba od 1928. do 1943. godine. Dolaskom na čelo Muzeja za umjetnost i obrt započeo je njegovu preobrazbu od muzeja uzoraka do povijesnoumjetničkog muzeja, stvarajući podlogu i za muzealizaciju fotografija, a Vladimir Tkalčić, ravnatelj MUO-a od 1933. do 1952. godine, osnivao je Zbirku fotografija u MUO-u 1939. godine. Cilj izlaganja jest uputiti i na povijesnu ulogu i doprinos Szabe u osnivanju i oblikovanju fotografskih zbirki u hrvatskim muzejima.

**Vesna
Pascuttini-Juraga**

Konzervatorski
odjel u Varaždinu
Uprava za zaštitu
kulturne baštine
Ministarstvo
kulture RH,
Varaždin

**Putovima Gjure Szabe — osvrt na kulturnu baštinu
Vinice u srednjem vijeku**

Szabini detaljni opisi građevina i pokretnog inventara vrijedna su osnova svakoga znanstvenoistraživačkog rada jer nam daju pregled stanja kulturne baštine u prvoj četvrtini 20. stoljeća. Ovim izlaganjem obradit će se srednjovjekovni sloj crkve sv. Marka u Vinici (danas naselje Marčan), a posebno težište staviti će se na očuvanu kasnogotičku kamenu kustodiju, jedinu na području Varaždinske županije, te će se komparirati s preostalim očuvanim kamenim kustodijama na području sjeverozapadne Hrvatske. Također će se obraditi i četiri skulpture lavića, ostaci arhitektonske dekoracije srednjovjekovne crkve koji se nalaze ugrađeni u vanjske zidove crkve, dva uz portal na južnoj i dva uz portal na sjevernoj strani.

Ivana Peškan

Konzervatorski
odjel u Varaždinu
Uprava za zaštitu
kulturne baštine
Ministarstvo
kulture RH,
Varaždin

**Tragom pisane ostavštine Gjure Szabe kao polazišta
za istraživanje sakralne arhitekture 15. stoljeća
u varaždinskom kraju — Varaždin, Remetinec,
Lepoglava**

Rukopisi Gjure Szabe *Kroz Hrvatsko zagorje, Spomenici kotara Ivanec* i drugi nezaobilazna su literatura za izučavanje kulturne baštine varaždinskog kraja. Ovim izlaganjem istražiti će se segment sakralne baštine varaždinskog kraja iz razdoblja 15. i početka 16. stoljeća, pri čemu će se prezentirati stanje graditeljske baštine u Szabino doba, njegovi opisi i zapažanja te usporediti sa sadašnjim stanjem i rezultatima novih istraživanja. U fokusu istraživanja bit će kasnogotička faza crkve Blažene Djevice Marije u Lepoglavi, crkve Blažene Djevice Marije u Remetincu i gotički elementi crkve sv. Nikole u Varaždinu. Istraživanje će obuhvatiti razdoblje u kojem je kraljevska obitelj Korvin aktivno sudjelovala u životu stanovnika ovoga kraja, rješavajući upravna pitanja te istražiti koliko je i na koji način utjecala na kulturu i umjetnost.

Silvija Pisk

Odsjek za povijest
Filozofskog
fakulteta
Sveučilišta u
Zagrebu

Gjuro Szabo i Moslavina

U ovom će se izlaganju analizirati Szabin doprinos očuvanju moslavačke srednjovjekovne baštine koji je i danas jako aktualan. Szabo je obilazeći Moslavinu skicirao tlocrte moslavačkih srednjovjekovnih utvrda i samostana te pisao apele za spas pojedinih lokaliteta. Međutim, pojedine lokalitete, poput Jelengrada, izostavlja iz publikacije *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji* pa će se

u izlaganju pokušati odgovoriti zašto je tomu tako. Isto tako, komparacijom nalaza suvremenih arheoloških istraživanja i pronađenih povijesnih dokumenata pokušat će se pokazati koliko je značajan bio Szabin rad. Djelovanje Szabe početkom 20. stoljeća krucijalno je za razvoj moderne hrvatske burgologije. Iako je od izdavanja njegove knjige *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji* prošlo gotovo stotinu godina, ona je i dalje neizostavan priručnik za proučavanje hrvatskih srednjovjekovnih utvrda.

Danka Radić

Muzej grada
Trogira

Konzervatorska praksa trogirskog konzervatora i čuvara baštine Roka Slade-Šilovića

Iako nije bio povjesničar umjetnosti nego ljekarnik, Roko Slade-Šilović je u prvoj polovini 20. stoljeća, pionirski poput Szabe, djelovao na području zaštite spomenika. Suradnja s arheologom don Franom Bulićem kojeg je upoznao dok mu je predavao u Gimnaziji u Splitu, imala je posebno značenje za njega, pa je uz ljekarništvo pozornost usmjeravao na očuvanje spomenika. Bulić ga je 1. travnja 1920. imenovao povjerenikom Hrvatskog društva za istraživanje domaće povijesti *Bihać*, potom počasnim konzervatorom Konzervatorskog ureda Dalmacije za područje Trogira. Nadgledao je radove na zaštiti trogirskih spomenika, očuvao je i zaštitio mnoge spomenike, umjetnine, knjige i rukopise te više stotina arheoloških ulomaka. Osnovao je 1923. Gradski lapidarij u kojem je djelovao kao kustos. Bio je jedan je od utemeljitelja Hrvatskoga kulturnog društva za sabiranje i čuvanje starina *Radovan*. Njegova rukopisna izvješća danas su nezaobilazna za istraživanje dalmatinske kulturne baštine.

Iva Raič Stojanović

Institut za povijest
umjetnosti,
Zagreb

Konzervatorska načela Gjuro Szabo na primjeru senjske katedrale

Katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije u Senju bila je predmetom konzervatorskih promišljanja već početkom 20. stoljeća. Godine 1899. arhitekt Josip Vancaš izradio je projekt njezina restauriranja kojim je predvidio znatne preinake s obilježjima kasnog historicizma. Zahvat je tada djelomično izveden gradnjom novog zvonika, no 1912. iznova je postavljeno pitanje njegova dovršenja. Tom su prilikom Gjuro Szabo i Martin Pilar, izaslanici Zemaljskog povjerenstva, pregledali građevinu i sastali se s arhitektom. Ocijenivši projekt zastarjelim i odviše smjelim, naložili su izmjene koje su trebale pratiti suvremena

shvaćanja zaštite spomenika. Arhitekt Vancaš izradio je potom nov projekt restauriranja, objavljen 1916. u časopisu *Der Bautechniker*, pojednostavljujući prvobitne zamisli. Szabo je držao da ni taj projekt nije slijedio ključne konzervatorske smjernice (asimetričnost pročelja, korištenje trajnijih građevnih materijala, zadržavanje postojećih oltara, osmišljavanje izvornoga arhitektonskog pristupa). U izlaganju će biti riječi o planiranim zahvatima na građevini u svjetlu restauratorskih htijenja Vancaša i konzervatorskih načela Szabe i suradnika.

Maja Šojat-Bikić

Muzej grada
Zagreba

Gjuro Szabo, ravnatelj Muzeja grada Zagreba (1927. – 1943.) — složen i sadržajan profesionalni život zaslužnog muzealca

Znanstveno istraživanje arhiva Muzeja grada Zagreba i starije periodike, usmjereno na vrednovanje, interpretaciju i kontekstualiziranje djelovanja Gjura Szabe kao člana kuratorija a potom i ravnatelja muzeja, pridonosi poznavanju složena Szabina profesionalnog života i njegove osobnosti. Osobitu vrijednost predstavlja njegova rukopisna ostavština kao neprocjenjivo vrelo podataka za povijest Muzeja grada Zagreba i razvoj muzeološke misli u Hrvatskoj u prvoj polovini 20. stoljeća. Diskurs onodobnog tiska također ide u prilog tezi kako je Szabo, unatoč gotovo nemogućim uvjetima provizornog smještaja Muzeja grada Zagreba u suterenskim prostorijama Umjetničkog paviljona, uspio očuvati kontinuitet institucije i kulturnopovijesnu baštinu grada Zagreba. Cilj je izlaganja upotpuniti portret Gjura Szabe kao neumornog istraživača i čuvara kulturnih dobara.

Marko Špikić

Odsjek za povijest
umjetnosti
Filozofskog
fakulteta
Sveučilišta u
Zagrebu

Razdoblje borbe i izgradnja dogme — Szabo i konzervatorski principi srednje Europe do 1918.

Gjuro Szabo jedan je od tvoraca konzervatorske kulture u Hrvatskoj, kako entuzijazmom i društvenim angažmanom tako i prihvaćanjem inovativnih konzervatorskih koncepata srednje Europe svojeg doba. Pretpovijest djelovanja Szabe i njegovih suradnika predstavljena je nesustavnim preporodnim popisivanjem i akumuliranjem spomenika iz Vrhovčeva i Kukuljevićeva doba, a ona je zaključena primjerima stilske restauriranja na vrhuncu Bolléova djelovanja. Početkom 20. stoljeća nezadovoljna i nacionalno svjesna znanstvena zajednica hrvatske prijestolnice počinje se zanositi emancipacijskim

konzervatorskim shvaćanjima vilhelmske Njemačke. Dosad se u raspravama o ishodištu novih ideja ključno mjesto davalo austrijskim autorima. Szabo nije bio usamljen u primanju novosti iz Njemačke, no pribavljanjem najnovijih tiskovina i putovanjima u srednjoeuropske gradove bio je ključna osoba u proširenju novih shvaćanja. U izlaganju će se raspraviti o podrijetlu Szabinih koncepta, odnosu prema konkretnim vrelima i piscima te o primjeni tih zamisli u praksi do kraja Prvoga svjetskog rata.

**Ivana Nina
Unković**

Odjel za povijesti
umjetnosti
Filozofskog
fakulteta
Sveučilišta
u Ljubljani,
Slovenija

Suradnja Gjura Szabe i Ljube Karamana u očuvanju spomenika kvarnerskih otoka (Krk, Rab i Pag)

Gjuro Szabo i Ljubo Karaman odredili su smjer zaštite spomenika u Hrvatskoj između dvaju svjetskih ratova. Od 1932. Szabi pripada nadzor nad stanjem spomenika kvarnerskih otoka. Temeljem očuvane prepiske doznajemo da je Konzervatorski ured u Splitu čitavo desetljeće pružao potporu Szabi u njihovu očuvanju. Minimalne financijske potpore otežavale su tijekom konzervatorskih planova na očuvanju spomenika kvarnerskih otoka. Dodatni doprinos Karamana očitovao se i u terenskom uvidu u stanje spomenika i koncipiranju učestalih izvješća pojedinih hitnih slučajeva.

U izlaganju će se analizirati konzervatorska stajališta i radovi na nekoliko primjera: crkvi sv. Vida, crkvi sv. Lucije (na otoku Krku), crkvi sv. Justine, kneževu dvoru *Palazzo del Conte*, crkvi sv. Andrije i očuvanju predjela Mandrač na otoku Rabu, župnoj crkvi i kuli Skrivanat na otoku Pagu. Spomenut će se i Szabin angažman oko restitucije restauriranih umjetnina kvarnerskih otoka iz Beča poput oltarne pale sv. Ivana iz Omišlja, djela Jacobella del Fiore. Revidirat će se i analizirati Szabin angažman u očuvanju vizure na povijesnu urbanističku cjelinu grada Raba.

**Danijel Vojak
Filip Tomić**

Institut
društvenih
znanosti
„Ivo Pilar“,
Zagreb

Doprinos Gjura Szabe u obnovi Starog grada u Samoboru

Iako napuštena krajem 18. stoljeća, gradina u Samoboru ostala je u središtu interesa samoborskih javnih djelatnika te se i danas oko njezina prezentiranja vode javne rasprave, a njihov je rezultat skroman ili nikakav. Početkom 20. stoljeća dio mladih Samoboraca okupljenih u klubu *Šišmiš* inicirao je restauriranje Starog grada. Njihova zamisao, osim kulturnog aspekta njezina očuvanja, obuhvaćala je i gospodarski aspekt koji se odnosio na upotpunjavanje turističke ponude područja. U projekt se

ubrzo uključio i Szabo koji je nastojao usmjeriti radove na konzerviranje gradine. Iako su radovi na gradini bili zaustavljeni 1912., inicijativa za restauriranje nije zamrla nego se sličnim zahvatima pristupilo za vrijeme Drugoga svjetskog rata, kada ih je Szabo ponovno nastojao stručno regulirati.

Cilj izlaganja bit će analizirati promišljanja Szabe vezana uz restauriranje Starog grada u kontekstu tadašnjih društveno-političkih prilika u gradu. Posebni aspekt izlaganja odnosit će se na pitanje odnosa Szabinih promišljanja i onih članova kluba *Šišmiš*. Istraživanje će obuhvatiti relevantne fondove Samoborskog muzeja i Ministarstva kulture RH te analizu relevantne periodike i literature.

**Joško Zaninović
Antonia Tomić**

Gradski muzej
Drniš

**Nečven i Burnum na relaciji teorijskih stajališta i
provedenih postupaka zaštite kulturnih dobara od
vremena Gjure Szabe do danas**

Rimski vojni logor Burnum plijenio je pozornost većine putopisaca koji su posjetili dalmatinsko zaleđe. Tekstualnim zapisima često su prilagali i ilustracije arkada upravne vojne zgrade. Osnivanjem Središnjeg povjerenstva za spomenike u Beču počinje organizirana briga o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara na hrvatskim područjima. Tijekom djelovanja Povjerenstva (1853. – 1918.) provedena su arheološka istraživanja Burnuma. Međutim, trebalo je proći cijelo stoljeće do sustavnih arheoloških istraživanja i konzerviranja iskopanih arhitektonskih ostataka.

Srednjovjekovna utvrda Nečven manje je zastupljena u starijim izvorima; tijekom 20. stoljeća izvedeni su manji konzervatorski zahvati, a od 2012. godine traju sustavna arheološka istraživanja i konzervatorski radovi. Analizom prošlih i aktualnih konzervatorskih zahvata na tim dvama spomenicima pokušat će se prikazati u kojoj su mjeri zahvati bili u skladu s aktualnim teorijskim stajalištima.

Andrej Žmegač

Institut za povijest
umjetnosti,
Zagreb

Szabo — dva neriješena pitanja

Prva tema izlaganja jesu okolnosti Szabina dolaska na položaj ravnatelja Odjela za umjetnost i obrt 1919. godine. Protiv toga je Vladi bio upućen dopis što ga je potpisao Josip Brunšmid, a Szabo ga je doživio denuncijacijom; od početka je međutim pretpostavljao da je inspirator bio netko drugi. Dvadeset godina kasnije vratio se toj temi, proširivši tekst među svojim kolegama i napisavši komentar o cijelom slučaju.

Druga tema, možda povezana s prvom, rukopis je od osam strojopisnih stranica koji interpretira Szabino životno djelo i njegovu narav kao istraživača i javne osobe. Pretežito je negativno intoniran. Nije potpisan ni datiran; ipak, može se pretpostaviti da je nastao ubrzo nakon Szabine smrti. Sastavio ga je zasigurno netko od njegovih kolega jer je znalački napisan te pokazuje dobro poznavanje Szabinih radova i njegova djelovanja.

Maja Žvorc

samostalni
istraživač

***Ars aut historia* — Szabin pogled na nadgrobnike kontinentalne Hrvatske**

Obilazeći područje sjeverne Hrvatske kao tajnik Zemaljskog povjerenstva, Szabo je popisao najvažnije svjetovne i crkvene spomenike, među kojima su svoje mjesto pronašli i nadgrobni spomenici. Ti izvještaji o radu Povjerenstva (1912., 1914. i 1919.) te knjiga *Kroz Hrvatsko zagorje* (1939.) pridonijeli su afirmaciji nadgrobnih spomenika kao grane skulpturalne umjetnosti, postavši osnovom istraživanja drugih povjesničara umjetnosti (Lj. Karamana, A. Horvat, M. Schneider i drugih). Vođen kriterijem likovne sadržajnosti i složenosti izvedbe, Szabo je u opisivanju i valorizaciji nadgrobnika odjeljivao one koji posjeduju umjetničku vrijednost od onih koji su, prema njegovu mišljenju, imali isključivo „historijsko znamenovanje“. Natpisi koje je prepisao *in situ* ili rekonstruirao uz pomoć arhivskih izvora i literature omogućili su mu da spomenike smjesti u određeno razdoblje, no nikad se nije doticao njihovih stilskih karakteristika. Izlaganje će posebno razložiti Szabin sud o tome predstavlja li neki spomenik umjetničko djelo ili povijesni dokument i produbiti pitanje njihovih stilskih odrednica.

TIHOMIL STAHULJAK

NAGOVOR ČITATELJU

Naš poznati pobornik trnovite povijesti umjetnosti, istaknuti krčitelj puteva u povijuše zapletene struke poznavanja obrambenih gradova srednjega vijeka, značajni unapreditelj povijesti zanemarene povijesti nam kulture, žestoki branitelj spomenika i tjelohranitelj naših muzeja Gjuro Szabo rodio se 3. veljače godine 1875. od oca Gjure, rodom Osječanina, dužnošću kapetana Krajine, službom predstojnika kotarske oblasti. U osnovnoj školi Gornjega grada u kraljevskome i slobodnome Zagrebu balavome školarcu Gjuri bio je učiteljem August Matoš, otac pjesnika i pisca, prognanika i nesretnika Antuna Gustava Matoša. Potom u istome Gornjemu gradu gimnazijalcu Gjuri profesori su bili Hugo Ladić, Ivan Broz, Josip Brunšmid, Vjekoslav Klaić i Gavro Manojlović. Između godina 1892. i 1896. u carskome Beču mladome studentu Gjuri Szabi glavni profesori studija njemačkoga jezika bili su slavni germanisti Minor i Heinzel. No sve to nije od Gjure Szabe učinilo više nego za burno vrijeme svršetka prošloga i početka ovoga stoljeća strogoga nastavnika švabčarenja po našim srednjim školama u Senju, Osijeku, Bjelovaru i napokon u Zagrebu. I tako kao školnik Szabo samo što nije dosegao već i svoju trideset i petu, a da se ipak nije bio razvio u nekog značajnog nam germanista. Možda i zato što se za nastavnikovanja u urednome Bjelovaru počeo živo zanimati za ruševne spomenike srednjega vijeka oko varoši iz baroka. No upravo to je ponukalo našeg tadašnjeg povjesničara Tadiju Smičiklasi da godine 1910. nagovori bana Stjepana Tomašića, koji se spremao da Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji utemelji Povjerenstvo proučavanja i čuvanja spomenika, neka toj ustanovi Szabu postavi za tajnika. Tako je s godinom 1911. iznebuha počelo jedno razdoblje izuzetno predanog i plodnog djelovanja Gjure Szabe u probitku naših starina, ali je ono već godine 1919. ishodom Prvoga svjetskoga rata doživjelo i svoj obrat. U bijelome Zagrebu Szabo je postao ravnateljem Muzeju za umjetnost i obrt. Novorođeni muzealac je godine 1925. žustro sudjelovao u pripremanju našega nastupa na Međunarodnoj izložbi dekorativnih umjetnosti u Parizu, a napose plameno na Kulturno-historijskoj izložbi grada Zagreba

u samome Zagrebu. S godinom 1926. ministar prosvjete Stjepan Radić umirovio je Szabu kao ravnatelja spomenutog muzeja, no već godine 1928. u istome Zagrebu gradonačelnik Vjekoslav Heinzel imenovao je Szabu ravnateljem Muzeja grada Zagreba. U vođenju toga muzeja Szabu je omela smrt dana 2. svibnja ratne godine 1942. S navršenom šezdesetgodišnjicom Szabina života započelo je u nas javno pismeno razračunavanje s neumornim Szabinim djelovanjem, no nažalost bez dovoljno metodičnosti i prijeko potrebite raščlambe njegova višestrukog i složenog zalaganja. Tako je Szabo sve do danas ostao površno ocrtan kao konzervator, jedva sagledan kao muzealac, a nesmotreno ocijenjen i čak i omalovažen kao pisac. Ova knjiga nije si preduzela da sve te propuste nadoknadi i cijeloga Gjuuru Szabu stavi pred čitatelja. Na konzervatorima ostavlja ona obvezu da Szabu obrane spomenika pravilno prosude, na muzealcima ostavlja dužnost da Szabu dušobrižnika muzeja pravedno ocijene. Ova knjiga bavi se ponajprije i poglavito Gjurom Szabom kao spisateljem. A kao čovjek od pera Szabo nije bio ni konzervator, ni muzealac s perom u rukama više, koliko onaj koji se perom, zamočenim u crnilo, zaletavao u povijest naše umjetnosti, u ispitivanje starih gradova nam srednjeg vijeka i u povijest kulture živih nam gradova i krajeva, u cijelosti no napose grada Zagreba. Tim Szabom bavi se ova knjiga.

No i ovako zasnovana, nema ova knjiga namjeru da ikome nadomjesti čitanje objavljenih djela Gj. Szabe. Želja je ovog sveska, naprotiv, da se čitatelj dade na čitanje Szabinih rasprava i knjiga. A ukoliko će, upoznavši ovu studiju, i dalje posizati samo za dvjema knjigama Szabe, za knjigom Kroz Hrvatsko zagorje i za knjigom Stari Zagreb, i s ovom knjigom pročitanim, bit će izložen opasnosti da mu Szabo ostane stran. Jer makar kao pisac i zastario, Szabo ostaje nezaobilazan.

Preuzeto iz knjige:

Tihomil Stahuljak, *Gjuro Szabo. Djelo jednog života*,

Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb, 1995., 13–15

ZNANSTVENO
-STRUČNI SKUP

Hrvatski povjesničari
umjetnosti
Gjuro Szabo
(1875. – 1943.)

Muzej grada Zagreba
Zagreb, 15. – 16. listopada
2015.

ORGANIZATOR
Društvo povjesničara
umjetnosti Hrvatske

ORGANIZACIJSKI ODBOR
Franko Ćorić
Snješka Knežević
Irena Kraševac
Zvonko Maković
Drago Miletić
Marko Špikić

IZVRŠNA
ORGANIZATORICA
Martina Petrinović

PROGRAM I
KNJIGA SAŽETAKA

NAKLADNIK
Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske
Preradovićeve 44, 10 000 Zagreb
www.dpuh.hr

ZA NAKLADNIKA
Zvonko Maković

UREDNICI
Martina Petrinović
Marko Špikić

LEKTURA
Ivana Majer

GRAFIČKO OBLIKOVANJE
I PRIPREMA
DZN studio

TISAK
Denona

NAKLADA
150 primjeraka

Zagreb, listopad 2015.

ISBN 978-953-6089-39-0

CIP zapis dostupan u računalnome
katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice
u Zagrebu pod brojem 000913987.

Skup je organiziran uz potporu Gradskog
ureda za obrazovanje, kulturu i sport
Grada Zagreba i Zaklade Hrvatske
akademije znanosti i umjetnosti.

IZVORI FOTOGRAFIJA:
Ministarstvo kulture RH
Muzej grada Zagreba

DPUH